

L'ARMARI DE LES CINC CLAUS : LA NECESSITAT DE PROTEGIR LA DOCUMENTACIÓ

Des de l'any 2008, el dia 9 de juny, se celebra el Dia Internacional dels Arxius per commemorar la fundació del Consell Internacional d'Arxius (1948), organisme que es dedica al desenvolupament de les institucions d'arxiu d'arreu del món amb l'objectiu de vetllar per la salvaguarda del patrimoni documental mundial.

L'equip humà de l' Arxiu Municipal de Lleida volem fer la nostra aportació en aquesta efemèride amb la difusió de la història de l'armari construït l'any 1686, la funció del qual era conservar els privilegis reials concedits a la ciutat i la documentació més rellevant de la institució. Es compleixen enguany els seus 325 anys i, des d'aleshores, forma part del patrimoni mobiliari de l'Ajuntament de Lleida. Es tracta d'un armari de fusta de noguera, d'estil barroc, amb cinc panys i cinc claus i amb 48 calaixos. En el fris hi ha escrit en lletres daurades sobre fons negros: PRIVILEGIS Y ACTES DE LA CIVTAT 1686.

La seva funció, com ja hem esmentat, va lligada intrínsecament a la història de la producció documental de la institució i per tant del seu arxiu.

El 14 d'abril de 1932, coincidint amb el primer aniversari de la proclamació de la II República es va inaugurar la restauració de l'edifici, obra realitzada per l'arquitecte lleidatà Ramon Argilés. **L'Armari de les cinc claus**, que és així com el coneixem, es va instal·lar a partir d' aquella època en la petita sala destinada a arxiu, situada a la planta baixa de l'edifici romànic de la Paeria; va ser testimoni silenciós i al mateix temps part activa de les vicissituds i activitats realitzades al llarg dels temps per l'arxiu municipal.

Tal com ens explica l'arxiver Miquel Pérez Latre en el seu article "Sercar, ordenar y fer inventari y índex", les institucions catalanes, en els segles XVI-XVII, mostren de manera clara la seva preocupació pel que fa a la documentació que van generant. En l'àmbit dels arxius municipals, i amb el progressiu augment del volum dels fons documentals, ja a partir del segle XV es va anar avançant en reorganitzacions, noves instal·lacions, i es féu palesa també la necessitat de la descripció per tal d'aconseguir recuperar la informació. Per aquesta raó es van construir diversos armaris arxivadors amb diferents números de claus i panys que van ajudar a salvaguardar els valuosos continguts dels arxius tant de caràcter civil com eclesiàstic.

La preocupació de protegir els documents generats per la institució municipal lleidatana queda reflectida com a primera notícia escrita en el llibre de Consells Generals de la Paeria de l'any 1445, conservat a l'Arxiu Municipal, en què s'explica que els paers havien fet un inventari dels privilegis de la ciutat, i que se n'havien trobat alguns que estaven rosegats per les rates. Per aquesta raó...*"los han fet metre en una caxa de la casa...en la qual hi a cinch tancadures, ...affi que quiscu dels dits pahers tinga sa clau e lo sindich axi mateix ne tingue una.* El sistema de repartiment de claus entre les màximes autoritats de la institució i l'escrivà encarregat de l'arxiu, el qual limitava l'accés sense el consentiment de les dues parts, va ser molt difós.

Ajuntament de Lleida

L'eclosió de volums documentals porta els poders establerts a plantejar-se la necessitat de "posar ordre" al seu patrimoni documental, i millorar les condicions en l'estatge d'arxiu. Prova d'això és la notícia de l'any 1596, segons la qual els paers de Lleida donen compte de l'estat llastimós en què es troben els privilegis i altres documents. Cal condicionar un lloc que es destinarà a la seva custòdia i es proposa que sigui contractat un arxiver. Segons Pérez Latre, al llarg del segle XVI, es desenvolupà una certa consciència del lligam obligat entre la reorganització dels fons, per fer-los més accessibles intel·lectualment i la conveniència d'un espai físicament més ben condicionat.

En la sessió del Consell General de l'1 d'abril de 1599, tres anys després, es proposa que sigui nomenat un arxiver; i el mes de desembre del mateix any, es contracta el notari de Lleida, Josep Aparici, que rebrà per la seva feina la quantitat anual de vint-i-cinc lliures. Els poders locals, en aquest cas, necessitaven tenir uns instruments de descripció i localització de la documentació per a la salvaguarda dels seus drets.

Tot i això, la proposta no devia donar els seus fruits ja que en la sessió del Consell General de la Paeria de l'1 de maig de 1616, s'eleva una nova protesta per l'estat en que continuen els privilegis i s'ordena la construcció d'un **armari** amb calaixos grans on els pergamins puguin estar ben guardats i ordenats. Al mateix temps ordenen que siguin nomenades persones prou preparades per dur a terme la tasca, les quals hauran de ser ben pagades. Apareix aquí la figura de l'arxiver i les seves funcions, i també es fa palesa la preocupació per les condicions d'instal·lació de la documentació.

Però, per sorpresa nostra, en la sessió de 5 de juliol de 1685, es torna a notificar que els privilegis reials es troben en una caixa molt mal custodiats i es proposa fer un armari amb calaixos per tal de poder conservar-los millor. Es torna a insistir en l'existència del desordre documental en la sessió del 30 de setembre de 1685. Però, arribats a la sessió de 4 de juny de 1686, ja es parla de tenir cura dels papers de l'arxiu i de l'armari de privilegis.

Precisament, localitzem la prova documental de la construcció de l'armari de privilegis l'any 1686; es tracta d'un albarà amb data 1 de juny de 1686 en el qual consta que Anastasi Vidal, fuster de Lleida, va rebre dels senyors paers la quantitat de "*cent vint i quatre lliures moneda corrent en Leyda y son per les mans y jornals de fer lo armari de privilegis per a dita ciutat*".

No hem pogut contrastar documentalment la construcció d'un armari a partir de la proposta de la sessió del Consell General de l'any 1616, ja que en les actes del Consell General, entre els anys 1616 i 1685, no apareix cap dada documental que ens mostri l'existència d'aquest tipus de moble. Sí, però, que es parla de manera continuada en el temps d'una caixa amb cinc claus. Se'n fa especial esment en les sessions del Consell General en el qual es realitzava l'elecció de paers i altres oficis de la Paeria, ja que també s'hi guardava la bossa amb els rodolins de cera que s'utilitzaven per a la insaculació (elecció) dels esmentats càrrecs.

Així mateix, en l'inventari de privilegis de 1686-1762, es dona compte que l'any 1644 es va cremar un armari del qual en va poder salvar la majoria de la documentació que conservava i que va ser traslladada, una vegada més, a una caixa amb cinc panys i cinc claus. A hores d'ara no hem pogut treure'n l'aigua clara de tot plegat.

Conservem el testimoni documental del traspàs de documents de l'antiga caixa al nou armari, fet que es dugué a terme el 29 de maig de 1686 i que propicià la redacció d'un

Ajuntament de Lleida

inventari nou en què es feia constar el lloc d'ubicació de cada document dins de cadascun dels 48 calaixos numerats que tenia l'armari. Aquesta localització topogràfica ja respon a les necessitats d'un arxiu organitzat. Els calaixos reproduïen externament l'organització i la descripció de la documentació que s'hi conservava.

Consultant bibliografia, veiem que l'existència de l'armari de privilegis de Lleida és difosa per personatges que van visitar la nostra ciutat. És el cas de Francisco de Zamora que en la seva obra *Diario de los viajes hechos en Cataluña*, publicada a finals del segle XVIII, en l'apartat dedicat a Lleida ens diu: "...A la tarde fuimos a la Casa de la Ciudad, cuyo archivo está colocado en una buena pieza y en armarios de buena madera con divisiones, y el de los privilegios se halla en la sala de Ayuntamiento, en una **papelera de nogal cerrada con cinco llaves...**"

Des de l'any 1686, i pensant en les contínues actuacions arquitectòniques a l'edifici de la Paeria, l'armari devia ser traslladat a diferents estances dins del propi edifici fins acabar en el lloc on es troba actualment.

Els anys, com és lògic, han deixat empremtes de deteriorament en el moble, per la qual cosa vam plantejar a la nostra institució, la necessitat d'encarregar a professionals restauradors especialistes en mobiliari antic un estudi exhaustiu del seu estat de conservació. Amb el vistiplau institucional vam començar a actuar. En aquest procés iniciat, vull posar de relleu la col·laboració i assessorament dels professionals del Museu Lleida, la Núria Gilart, conservadora-restauradora del museu i l'Alberto Velasco, conservador. Ells ens van posar en contacte amb l'Associació per a l'Estudi del Moble, entitat especialitzada a estudiar el patrimoni mobiliari català. Després d'inspeccionar el moble, han elaborat un minuciós estudi sobre la peça patrimonial. D'una banda, han descrit l'estat actual de conservació i, de l'altra han proposat una sèrie de recomanacions per a la seva conservació i restauració.

Amb la difusió de la història de l'armari de les cinc claus, d'una banda, mostrem una part del patrimoni mobiliari de l'Ajuntament de Lleida i, de l'altra, pretenem aportar una visió global del treball intrínsec de la professió d'arxiver, que és la de garantir la conservació i l'organització de la documentació de la pròpia institució, i posar-la al servei de la institució que la genera, per tal que pugui complir amb les seves responsabilitats polítiques i administratives. L'armari de 1686 ens fixa l'inici d'una història de necessitats i sensibilitats pel que fa al patrimoni documental de la nostra ciutat.

Elena González Coso
Cap de l'arxiu municipal de Lleida